FÖRSLAG TILL AVGÖRANDE AV GENERALADVOKAT PHILIPPE LÉGER

föredraget den 12 september 2002 [1]

1. Europeiska gemenskapernas kommission har genom förevarande talan yrkat att det skall fastställas att Republiken Italien har underlåtit att uppfylla sina skyldigheter enligt artiklarna 49 EG—55 EG, genom att bibehålla bestämmelser enligt vilka patentombud som är etablerade i andra medlemsstater måste vara inskrivna i det italienska registret över patentombud och ha sitt hemvist eller bedriva sin verksamhet i Italien, för att kunna tillhandahålla tjänster vid det italienska patentverket.

I — Tillämpliga bestämmelser

A — *De gemenskapsrättsliga bestämmelserna*

2. I artikel 49 första stycket EG föreskrivs följande:

"Inom ramen för nedanstående bestämmelser skall inskränkningar i friheten att tillhandahålla tjänster inom gemenskapen gradvis avvecklas under övergångstiden för medborgare i medlemsstater som har etablerat sig i en annan stat i gemenskapen än mottagaren av tjänsten."

3. Enligt artikel 50 EG, "[skall] som tjänster... anses prestationer som normalt utförs mot ersättning, i den utsträckning de inte faller under bestämmelserna om fri rörlighet för varor, kapital och personer.

Med tjänster skall särskilt avses verksamhet

a) av industriell natur,

b) av kommersiell natur,

c) inom hantverk,

1 — Originalspråk: franska.

d) inom fria yrken.

Utan att det påverkar tillämpningen av bestämmelserna i kapitlet om etableringsrätt får den som tillhandahåller en tjänst tillfälligt utöva verksamhet i det land där tjänsten tillhandahålls på samma villkor som landet uppställer för sina egna medborgare."

B — *De nationella bestämmelserna*

4. I artikel 38 i Republiken Italiens presidentdekret nr 338 av den 22 juni 1979, med rubriken "Revidering av den nationella patentlagstiftningen med stöd av delegationslag nr 260 av den 26 maj 1978", om ändring av artikel 94 i kungligt dekret nr 1127 av den 29 juni 1939, föreskrivs följande:

"Artikel 94 har ersatts av följande bestämmelse: Ingen är skyldig att låta sig företrädas av ett auktoriserat ombud med behörighet att förhandla inför det centrala patentverket; fysiska och juridiska personer får låta sig företrädas av en anställd, som inte behöver vara auktoriserad.

Fullmakt får endast utfärdas för ombud vars namn finns med i det register som för detta ändamål förs av verket.

Fullmakt får även utfärdas för en advokat som är medlem i advokatsamfundet."

5. Artikel 2 i Republiken Italiens dekret nr 342 av den 30 maj 1995, med rubriken "Förordning om yrket ombud inom industriell äganderätt och förande av motsvarande register", föreskriver följande beträffande villkoren för inskrivning i detta register:

"Fysiska personer som

...

c) har sitt hemvist eller bedriver sin verksamhet i Italien, utom om de är medborgare i en stat som godtar inskrivning av italienska medborgare i sitt nationella register utan att uppställa motsvarande villkor, och

d) har avlagt det behörighetsprov som avses i artikel 6 eller det lämplighetsprov som åsyftas i artikel 6 andra stycket i lagdekret nr 115[2] av den 27 januari 1992, för rådgivare i industriella rättigheter, får skrivas in i registret över ombud inom industriell äganderätt."

II — Bestämmelser för förfarandet

A — *Det administrativa förfarandet*

6. Kommissionen anförde i sin formella underrättelse av den 29 juli 1998 att de italienska myndigheterna, genom att bibehålla artikel 94 i kungligt dekret nr 1127 av den 29 juni 1939, i ändrad lydelse, och artikel 2 i dekret nr 342 av den 30 maj 1995, har brutit mot den grundläggande principen om frihet att tillhandahålla tjänster enligt artikel 49 EG. Kommissionen anser att det inte kan krävas att patentombud som är etablerade i andra medlemsstater, där de lagenligt utövar sitt yrke, skall vara inskrivna i registret över auktoriserade italienska patentombud, om de har avlagt ett lämplighetsprov, och ha sitt hemvist eller bedriva sin verksamhet i Italien, särskilt om de endast tillfälligt och vid enstaka tillfällen tjänstgör vid det italienska patentverket.

7. Kommissionen ansåg att dessa krav varken kunde rättfärdigas av något tvingande hänsyn till allmänintresset eller var proportionella i förhållande till det eftersträvade målet. Reglerna utgjorde följaktligen ett hinder i friheten att tillhandahålla tjänster.

8. Kommissionen anmodade därför den italienska regeringen att inkomma med ett skriftligt yttrande inom två månader efter det att den hade mottagit den formella underrättelsen.

9. Republiken Italien förnekade kommissionens anmärkningar och anförde att de krav som föreskrivs i artikel 94 i kungligt dekret nr 1127 av den 29 juni 1993, i ändrad lydelse, och i artikel 2 i dekret nr 342 av den 30 maj 1995, är både rättfärdigade av tvingande hänsyn till allmänintresset och proportionella. Det gäller att säkerställa att mottagaren av tjänsten — vilken inte avser att personligen ha någon kontakt med myndigheten — att patentombud som är etablerade i andra medlemsstater är seriösa och kompetenta.

10. Kommissionen ansåg att de italienska myndigheternas svar var otillfredsställande och skickade den 4 augusti 1999 en kompletterande formell underrättelse. Kommissionen upprepade däri tidigare anförda

2 — Republiken Italiens lagdekret om genomförande av [rådets] direktiv 89/48/EEG [av den 21 december 1988 (EGT L 19, 1989, s. 16)] om en generell ordning för erkännande av examensbevis över behörighetsgivande högre utbildning som omfattar minst tre års studier.

anmärkningar och tillade att artiklarna 6 andra stycket och 13 första stycket i lagdekret nr 115 är oförenliga med direktiv 89/48, eftersom utövandet av yrket patentombud är underkastat avläggande av lämplighetsprov, till och med då verksamheten endast bedrivs tillfälligt och vid enstaka tillfällen.

11. Republiken Italien underrättade kommissionen den 12 oktober 1999 att den stod fast vid sin tidigare intagna ståndpunkt.

12. Den 17 februari 2000 skickade kommissionen ett motiverat yttrande till de italienska myndigheterna där den upprepade sina anmärkningar och anmodade myndigheterna att vidta nödvändiga åtgärder för att rätta sig efter yttrandet inom två månader.

13. Den 14 november 2000 anförde de italienska myndigheterna att de stod fast vid sin ståndpunkt enligt tidigare skriftväxling.

14. Då kommissionen ansåg att det lämnade svaret inte gjorde det möjligt att fastställa att Republiken Italien hade fullgjort sina skyldigheter enligt artiklarna 49 EG—55 EG beslutade den att väcka förevarande talan.

B — *Parternas yrkanden*

15. Kommissionens talan inkom till domstolens kansli den 21 mars 2001.

16. Kommissionen har yrkat att domstolen skall

— fastställa att Republiken Italien har underlåtit att uppfylla sina skyldigheter enligt artiklarna 49 EG—55 EG avseende friheten att tillhandahålla tjänster genom att bibehålla bestämmelser enligt vilka patentombud som är etablerade i andra medlemsstater måste vara inskrivna i det italienska registret över patentombud och ha sitt hemvist eller bedriva sin verksamhet i Italien för att få tillhandahålla tjänster inför det italienska patentverket,

— förplikta Republiken Italien att ersätta rättegångskostnaderna.

17. Republiken Italien har yrkat att domstolen skall ogilla kommissionens talan och förplikta kommissionen att ersätta rättegångskostnaderna.

III — Den första anmärkningen: Oförenligheten av artikel 94 i kungligt dekret nr 1127 av den 29 juni 1939, i ändrad lydelse, med bestämmelserna i artikel 49 EG.

A — *Parternas argument*

18. Genom sin första anmärkning har kommissionen hävdat att kravet att patentombud som är etablerade i andra medlemsstater skall vara inskrivna i det italienska registret över patentombud för att få bedriva tillfällig verksamhet som ombud inför det italienska patentverket för klienter som vänder sig till dem, utgör ett hinder i friheten att tillhandahålla tjänster.

19. Kommissionen har erinrat om att principen om frihet att tillhandahålla tjänster enbart kan begränsas av bestämmelser som rättfärdigas av ett allmänintresse, i den utsträckning detta intresse inte skyddas av regler som tjänsteutövaren är underkastad i den medlemsstat där han är etablerad.

20. Enligt kommissionen framgår det dessutom av domstolens fasta rättspraxis att dessa krav objektivt sett skall vara nödvändiga för att garantera att yrkesreglerna efterlevs och att de intressen som de syftar till att skydda säkerställs.

21. Kommissionen har slutligen påpekat att domstolen utan undantag uttalat att det åligger den medlemsstat som uppställer sådana krav, att visa att de inskränkningar som görs genom den nationella bestämmelsen är både nödvändiga och proportionella i förhållande till principen om frihet att tillhandahålla tjänster.

22. Kommissionen har betonat att Republiken Italien i förevarande fall inte visat detta.

23. Den italienska regeringen har gjort gällande att patentombuds verksamhet inte omfattas av artikel 50 EG. Avgörande för om en viss verksamhet kan karaktäriseras som tillfällig är inte endast hur ofta och regelbundet tjänsten tillhandahålls utan även tjänstens varaktighet och kontinuitet. Ansökan och registrering av en enda uppfinning är en verksamhet som inte utövas vid ett enstaka tillfälle utan som sträcker sig över flera månader. Patentskyddet och den därav följande verksamheten att företräda patentinnehavaren sträcker sig över flera år. Verksamhet som bedrivs av patentombud kan därför inte kvalificeras som tillfällig. Artikel 50 EG är således inte tillämplig.

24. Enligt regeringen är det orealistiskt att föreställa sig att en person som vill ansöka om patent anlitar ett patentombud för utförande av en enstaka handling, till exempel inlämning av en patentansökan, för att därefter anlita ett annat ombud för att denne skall handha hela det efterföljande granskningsförfarandet. Patentombuds verksamhet är enligt den italienska regeringen komplex och kräver ofta förekommande, regelbundna och kontinuerliga handlingar, något som borde motivera en annan bedömning av verksamheten ifråga. Mot denna bakgrund anser regeringen att denna verksamhet endast kan utövas stadigvarande och kontinuerligt i värdmedlemsstaten.

25. Den italienska regeringen har påpekat att, om man antog att denna verksamhet skulle kunna betecknas som tillfällig, inskränkningen av principen om frihet att tillhandahålla tjänster är rättfärdigad i detta fall. Det är fråga om att säkerställa skyddet för allmänintresset och särskilt att undvika att uppfinnarens intressen äventyras. Den ifrågavarande inskränkande åtgärden syftar enligt den italienska regeringen till att avhjälpa det italienska patentverkets svårigheter att kontrollera huruvida verksamhet som bedrivs av ett patentombud från en annan medlemsstat är av tillfällig natur eller inte. Särskilt med hänsyn till antalet förfrågningar och ansökningar som skickas till verket framstår denna kontroll som omöjlig. I avsaknad av en sådan åtgärd skulle uppfinnaren riskera att hans ansökan om registrering förklarades ogiltig. Det gäller att försäkra sig om att patentombud som är etablerade i andra medlemsstater har en yrkeskvalifikation och moral. Allmänintresset av att skydda mottagare av tjänsterna i fråga mot skador som uppkommit på grund av avsaknad av yrkesskicklighet och moral hos patentombud rättfärdigar alltså väl inskränkningen i friheten att tillhandahålla tjänster.

26. Den italienska regeringen har även gjort gällande att den inskränkande åtgärden syftar till att återupprätta en viss jämlikhet mellan italienska patentombud och ombud som är etablerade i andra medlemsstater, särskilt i Tyskland och England. De senare anses ha fördelar av språklig och geografisk karaktär. Detta är anledningen till att den fria konkurrensen har snedvridits.

27. Regeringen har likaså anfört att det vore omöjligt att med säkerhet identifiera vilka personer som har befogenhet att utöva yrket patentombud i sina respektive ursprungsmedlemsstater, vilka som har rätt att använda sig av en särskild titel och den utbildning som krävs för att få denna titel, liksom att fastställa om denna utbildning motsvarar den utbildning som krävs i Italien.

B — *Bedömning*

28. Den italienska regeringens definition av uttrycket tillfälligt tillhandahållande av tjänster strider mot det sätt på vilket domstolen alltid har definierat begreppet.

29. Domstolen anser nämligen att detta uttryck avser en situation där en person som tillhandahåller tjänster flyttar till en annan medlemsstat för att där erbjuda sina tjänster. Dessutom föreskrivs i artikel 50 tredje stycket EG att denna person tillfälligt får utöva sin verksamhet där. [3]

30. Frågan huruvida en viss verksamhet är av tillfällig karaktär skall bedömas inte bara i förhållande till tjänstens varaktighet, utan även i förhållande till hur ofta den ägt rum, dess regelbundenhet och kontinuitet. [4]

31. Begreppet etablering, i den mening som avses i fördraget, är däremot ett vittomfattande begrepp som innebär en möjlighet för en gemenskapsmedborgare att stadigvarande och kontinuerligt delta i det ekonomiska livet i en annan medlemsstat än sin ursprungsmedlemsstat och dra fördel av det. Begreppet främjar således det ekonomiska och sociala utbytet inom gemenskapen på den fria yrkesutövningens område. [5]

32. Avgörande för om en verksamhet skall betecknas som tillfällig är alltså att den person som tillhandahåller tjänster inte stadigvarande och kontinuerligt deltar i det ekonomiska livet i någon annan medlemsstat än sin ursprungsmedlemsstat.

33. I förevarande fall är det svårt att se vad som skulle hindra ett tillfälligt utövande av

3 — Dom av den 30 november 1995 i mål C-55/94, Gebhard (REG 1995, s. I-4165), punkt 26.

4 — Ibidem, punkt 27.

5 — Ibidem, punkt 25.

verksamhet som patentombud i den mening som avses i artikel 50 tredje stycket EG. Den italienska regeringen synes implicit erkänna detta eftersom den endast betonar att ett punktvis utövande av denna verksamhet verkar oförnuftigt i den mån det skulle innebära att tjänsteutövarens verksamhet förlorar i effektivitet. Därmed erkänner regeringen att ett tillfälligt utövande av denna verksamhet är möjligt men inte önskvärt.

34. Av detta följer att tillfälligt bedriven verksamhet som patentombud omfattas av bestämmelserna i artikel 49 EG och följande artiklar, och särskilt artikel 50 tredje stycket EG.

35. Det bör därför undersökas om de italienska nationella bestämmelserna utgör ett hinder i friheten att tillhandahålla tjänster, i den mening som avses i artikel 49 EG. Om så är fallet, skall det bedömas om detta hinder kan rättfärdigas av tvingande hänsyn till allmänintresset och om de åtgärder som vidtagits för att säkerställa detta skydd är proportionella.

36. Enligt fast rättspraxis innebär artikel 49 EG inte enbart att det är nödvändigt att avskaffa all form av diskriminering på grund av nationalitet av tjänsteutövare som är etablerade i andra medlemsstater utan även att det är nödvändigt att avskaffa varje inskränkning — även om den är tillämplig utan åtskillnad på inhemska tjänstetillhandahållare och tjänstetillhandahållare från andra medlemsstater — som innebär att tjänster som tillhandahålls av en person som är etablerad i en annan medlemsstat, där tjänstetillhandahållare lagligt utför liknande tjänster, förbjuds, hindras eller blir mindre attraktiva. [6]

37. Domstolen har konsekvent fastslagit att skyldigheten för en ekonomisk aktör, som är etablerad i en medlemsstat och som i egenskap av tjänstetillhandahållare önskar bedriva verksamhet i en annan medlemsstat, att vara inskriven i den senare medlemsstatens register över sådana tjänstetillhandahållare utgör en inskränkning i den mening som avses i artikel 49 EG. [7]

38. Av detta följer att kravet att patentombud som är etablerade i andra medlemsstater måste vara inskrivna i det italienska registret över patentombud för att tillfälligt kunna bedriva verksamhet som ombud

6 — Dom av den 3 oktober 2000 i mål C-58/98, Corsten (REG 2000, s. I-7919), punkt 33, och andra domar som nämns i denna punkt.

7 — Ibidem, punkt 34. Se även dom av den 9 mars 2000 i mål C-358/98, kommissionen mot Italien (REG 1998, s. I-1255), punkt 15, och av den 8 juni 2000 i mål C-264/99, kommissionen mot Italien (REG 2000, s. I-4417), punkt 8.

inför det italienska patentverket för klienter som vänder sig till dem, utgör ett hinder i friheten att tillhandahålla tjänster.

39. Domstolen har funnit att friheten att tillhandahålla tjänster, som är en grundläggande princip, endast får inskränkas — även om någon harmonisering inte har genomförts på detta område — genom regler som grundas på tvingande hänsyn till allmänintresset och som gäller för alla fysiska eller juridiska personer som utövar verksamhet på den mottagande medlemsstatens territorium, i den mån detta intresse inte skyddas genom de regler vilka den person som tillhandahåller tjänster är underkastad i den medlemsstat där han är etablerad. [8]

40. Enligt domstolen grundas syftet att säkerställa god kvalitet på utförda tjänster och syftet att skydda mottagarna av dessa tjänster på tvingande hänsyn till allmänintresset som rättfärdigar inskränkningar i friheten att tillhandahålla tjänster. [9]

41. Domstolen har emellertid preciserat att tillämpningen av en medlemsstats nationella regler på en person som tillhandahåller tjänster och som är etablerad i en annan medlemsstat enligt proportionalitetsprincipen skall vara ägnad att säkerställa förverkligandet av det syfte som eftersträvas genom dessa regler och att tillämpningen inte får gå utöver vad som är nödvändigt för att uppnå detta syfte. [10]

42. I förevarande fall syftar den omtvistade nationella lagstiftningen till att säkerställa god kvalitet på utförda tjänster och till att skydda mottagarna av tjänsterna. Detta syfte måste mycket riktigt anses kunna rättfärdiga inskränkningar i friheten att tillhandahålla tjänster. Jag anser emellertid att de åtgärder som vidtagits för att uppnå detta syfte går utöver vad som är nödvändigt för att uppnå syftet. Den italienska regeringen har därför enligt min mening brutit mot proportionalitetsprincipen.

43. Om det, som Republiken Italien åberopat, hade varit riktigt att tyska och brittiska patentombud, vilka har stora språkliga och geografiska fördelar, hade en monopolliknande ställning, borde de italienska myndigheterna, som kommissionen med rätta har anfört, ha underrättat kommissionen om detta, eftersom kommissionen är ensam behörig att anta rättsakter för att rätta till denna situation. En överträdelse av en fördragsbestämmelse kan inte avhjälpas genom en åtgärd som innebär att en av fördragets grundläggande principer åsidosätts, såsom principen om frihet att tillhandahålla tjänster. [11]

8 — Domen i det ovannämnda målet Corsten (punkt 35 och domar som nämns i denna punkt). Se även dom av den 22 januari 2002 i mål C-390/99, Canal Satélite Digital (REG 2002, s. I-607), punkt 38.

9 — Domen i det ovannämnda målet Corsten, punkt 38.

10 — Ibidem, punkt 39.

11 — Se bland annat dom av den 25 september 1979 i mål 232/78, kommissionen mot Frankrike (REG 1979, s. 2729) punkt 9.

44. Att utan åtskillnad låta både sådana ombud vars ursprungsmedlemsstat inte föreskriver något förfarande för auktorisation eller förebyggande kontroll för utövande av detta yrke och ombud vars ursprungsmedlemsstat redan föreskriver ett sådant förfarande och där det inte kan fastslås att tjänstetillhandahållarnas sakkunskap och yrkesskicklighet inte redan granskas genomgå en identisk kontroll, är dessutom oproportionerligt i förhållande till syftet att skydda mottagarna av tjänsterna.

45. Vad beträffar det omöjliga i att kontrollera både patentombuds sakkunskap och huruvida den verksamhet de bedriver för det italienska patentverket är av tillfällig karaktär eller inte, verkar det vara möjligt att finna andra, mindre ingripande åtgärder, som är lika lämpliga och som i högre grad respekterar principen om frihet att tillhandahålla tjänster. Det skulle till exempel kunna krävas att olika slags ombud kan visa att de uppfyller de villkor som föreskrivs för att bedriva verksamhet som patentombud. [12] Värdmedlemsstaten skulle också kunna kräva automatisk tillfällig inskrivning i ett register, förutsatt att detta inte fördröjer eller på något sätt försvårar tillhandahållandet av tjänster. [13]

46. Det följer av det ovan anförda att den första anmärkningen är grundad.

12 — Se, analogt, dom av den 6 juni 1996 i mål C-101/94, kommissionen mot Italien (REG 1996, s. I-2691) punkt 22.

13 — Se, analogt, dom av den 21 mars 2002 i mål C-298/99, kommissionen mot Italien (REG 2002, s. I-3129) punkt 62.

IV — Den andra anmärkningen: Frågan huruvida kravet på hemvist eller verksamhetsort i Italien för att i denna medlemsstat kunna tillhandahålla tjänster är oförenligt med artikel 49 EG.

A — *Parternas argument*

47. Kommissionen anser att även artikel 2 i dekret nr 342 av den 30 maj 1995 — i vad det i denna bestämmelse föreskrivs en skyldighet för patentombud att ha hemvist eller verksamhetsort i Italien för att kunna upptas i registret över patentombud med tillstånd att bedriva verksamhet i denna medlemsstat, med undantag för medborgare i stater som godtar registrering av italienska medborgare utan att föreskriva ett motsvarande villkor — utgör ett oberättigat hinder i friheten att tillhandahålla tjänster.

48. Ömsesidighetsklausulen medför att Republiken Italien skulle vara benägen att iaktta gemenskapsrätten enbart i förhållande till medlemsstater som iakttar den, det vill säga stater som inte uppställer något liknande krav på hemvist. En sådan inställning kan inte godtas. Den italienska regeringen har dessutom meddelat att den är villig att ändra det omtvistade villkoret, men har inte vidtagit någon åtgärd i detta syfte.

49. Enligt kommissionen kan de olika argument som Republiken Italien har framfört inte rättfärdiga den ifrågavarande inskränkningen.

50. Republiken Italien har anfört att ömsesidighetsvillkoret måste ses som ett uttryck för den italienska lagstiftarens vilja att förutse framtida situationer i vilka avtal med tredje land skulle göra det möjligt att reglera området på annat sätt. Den italienska regeringen har emellertid preciserat att den är villig att ändra det omtvistade villkoret men anser att det rör sig om en oväsentlig och rent formell problematik.

51. Republiken Italien har anfört att kravet på hemvist i Italien enligt italiensk lagstiftning syftar till att bestämma de italienska domstolarnas territoriella behörighet i tvister mellan en part som väckt talan om ogiltigförklaring av ett patent och patentinnehavaren, licensinnehavaren eller rättsinnehavarna samt att denna regel inte bara är lagenlig utan också förenlig med det allmänintresse som finns i rättsordningen.

B — *Bedömning*

52. Genom att ömsesidighetsklausulen är allmänt skriven omfattar den inte bara framtida situationer utanför gemenskapen utan också nuvarande situationer i gemenskapen. Den italienska lagstiftningen, som den är utformad i dag, innebär att personer som tillhandahåller tjänster och som är etablerade i andra medlemsstater är fråntagna möjligheten att fritt utöva tjänster i Italien om de inte iakttar kravet att dessförinnan skrivas in i registret över patentombud och att ha sitt hemvist eller sin verksamhetsort i denna medlemsstat. Det kan endast göras undantag från denna princip om medlemsstaten där ombudet är etablerat godtar inskrivning av italienska

medborgare i sitt register utan att kräva att dessa skall visa att de har sitt hemvist eller sin verksamhetsort i landet. Det följer av domstolens fasta rättspraxis att en medlemsstat inte kan åberopa att ömsesidighetsprincipen inte har iakttagits eller stödja sig på att en annan medlemsstat eventuellt har brutit mot fördraget för att rättfärdiga sitt eget fördragsbrott. [14]

53. Ömsesidighetsvillkoret i artikel 2 i dekret nr 342 av den 30 maj 1995 skall följaktligen anses strida mot bestämmelserna i artikel 49 EG.

54. Vad beträffar skyldigheten att ha sitt hemvist eller sin verksamhetsort i värdmedlemsstaten skall erinras om att kravet att en ekonomisk aktör, som är etablerad i en medlemsstat och som önskar bedriva verksamhet av tillfällig karaktär, måste ha sitt hemvist eller sin verksamhetsort i värdmedlemsstaten enligt fast rättspraxis utgör en allvarlig inskränkning i friheten att tillhandahålla tjänster. [15]

55. Härav följer att detta krav endast kan anses förenligt med artiklarna 49 EG och 50 EG om det kan fastställas att tvingande hänsyn till allmänintresset rättfärdigar inskränkningar i friheten att tillhandahålla tjänster inom det aktuella området, att detta intresse inte redan är tillgodosett genom reglerna i medlemsstaten där den som tillhandahåller tjänster är etablerad och att samma resultat inte kan uppnås genom mindre ingripande regler. [16]

56. I förevarande fall anser den italienska regeringen att den nationella bestämmelsen rättfärdigas av en strävan att säkerställa skyddet för mottagare av de tjänster som utövas av patentombud som är etablerade i andra medlemsstater och att bestämma de italienska domstolarnas territoriella behörighet i tvister mellan en part som väckt talan om ogiltighetsförklaring av patentet och patentinnehavaren samt säkerställa att rättegången fortlöper väl.

57. Jag anser att dessa skäl kan rättfärdiga inskränkningar i principen om frihet att tillhandahålla tjänster. Emellertid måste ett krav på hemvist eller verksamhetsort anses oproportionerligt eftersom det medför kostnader och andra onödiga besvär för patentombud som är etablerade i andra medlemsstater. Mindre ingripande åtgärder, som är lika effektiva och som i högre

14 — Se dom av den 6 juni 1996 i det ovannämnda målet kommissionen mot Italien, punkt 27.

15 — Se, exempelvis, dom av den 4 december 1986 i mål 252/83, kommissionen mot Danmark (REG 1986, s. 3713), punkt 18.

16 — Se, exempelvis, dom av den 4 december 1986 i mål 252/83, kommissionen mot Danmark (REG 1986, s. 3713), punkt 19.

grad respekterar principen om frihet att tillhandahålla tjänster skulle kunna vidtas. Vad beträffar nödvändigheten av att ge territoriell behörighet åt italienska domstolar skulle denna målsättning även kunna uppnås genom en bestämmelse enligt vilken italienska domstolar har befogenhet att pröva alla tvister som avser i Italien registrerade patent. Vad gäller nödvändigheten av att säkerställa att förfarandet förlöper väl och att mottagarna av tjänsterna skyddas, skulle de eftersträvade målen uppnås med åtgärder såsom användning av postbox, val av hemvist hos en kollega och olika former av spedition, telekommunikation och transport.

58. Jag anser följaktligen att även den andra anmärkningen är grundad.

V — Rättegångskostnader

59. Enligt artikel 69 andra stycket i rättegångsreglerna skall tappande part förpliktas att ersätta rättegångskostnaderna, om detta har yrkats. Kommissionen har yrkat att Republiken Italien skall förpliktas att ersätta rättegångskostnaderna. Eftersom Republiken Italien har tappat målet, skall kommissionens yrkande bifallas.

VI — Förslag till avgörande

Av ovan angivna skäl föreslår jag att domstolen skall

— fastställa att Republiken Italien har underlåtit att fullgöra sina skyldigheter enligt artiklarna 49 EG—55 EG avseende friheten att tillhandahålla tjänster, genom att bibehålla bestämmelser enligt vilka patentombud som är etablerade i andra medlemsstater måste vara inskrivna i det italienska registret över patentombud och ha sitt hemvist eller bedriva sin verksamhet i Italien för att få tillhandahålla tjänster vid det italienska patentverket,

— förplikta Republiken Italien att ersätta rättegångskostnaderna.